

Sara Danius: Inträdestal i Svenska Akademien

Talare

Sara Danius
Litteraturkritiker och essäist

Datum

20 december 2013

Som alla här inne säkert kan förstå har jag undrat var jag skall börja. Allt hänger ju på det. En kväll i oktober medan jag var ute och gick kom tanken för mig: det är ju resorna! Knut Ahnlund var inte bara en skrivbordsmänniska, han ville också se världen. Han gjorde resor till Danmark, Spanien, Sri Lanka, USA, Mexiko, Chile, Argentina. Ibland orsakades de av hans intresse för fjärilar och skalbaggar, ibland bara av upptäckarlust. Ibland behövde han intervju avlägsna släktingar till de danska författare han ägnade sig åt, bredde ut en madrass i baksätet på sin bil och körde ut på E4:an. Och så kunde man ju börja. Eller så kunde jag berätta om den där eftermiddagen i november på Bagdad Café på Medelhavsmuseet, där jag stämt träff med Ahnlunds son Nathan Shachar för att få svar på några frågor. Det första han berättade var en episod från tonårstiden. En dag hade han kommit hem med sin nya flickvän till huset på Parkvägen i Näsby Park och tänkte presentera farsan. Denne, visade det sig, hade klättrat upp på taket för att laga beläggningen intill skorstenen. Där satt han nu och skrek – på skorstenen. Flickvännen såg fundersam ut. Rikta vrede mot en skorsten? – Det är inget att göra, sade sonen nyktert, han är sån, min pappa, han blir arg på föremål. Och så kunde man kanske också börja. Eller så kunde jag återge en artikel i Svenska Dagbladet för några år sedan – om den nya översättningen av Don Quijote, 1600-talsromanen om Riddaren av den sorgliga skepnaden och hans följeslagare Sancho Panza. Jag vet inte hur Ahnlund bar sig åt, men han lyckades genomföra en hel liten odysse genom historien om översättningarna av romanen. Inte bara till svenska, utan också till tyska, engelska och franska. Och till sist slår han fast att Jens Nordenhöks bedrift – för en bedrift menade han att det var – består i att ha ”utplånat gränserna mellan talspråk och skriftspråk, gjort dem till väsenslösa kategorier och i deras ställe skapat ett slags tredje språk som har både muntlighet och stadga”. Sådan var han, Knut Ahnlund, alltid sakkunnig, alltid skarpögd, alltid välturnerad. Och så kunde man också börja. Men kanske är det ändå bäst att börja i det som är här och nu. Stol nummer sju är ledig. Den har varit ledig i drygt ett års tid, alltsedan Knut Ahnlund gick bort, 89 år gammal, den 28 november 2012. I praktiken har

den stått tom betydligt längre. Ahnlund beslöt sig 1996 för att lämna arbetet i Akademien. Efter att ha gjort ett par försök att komma tillbaka tillkännagav han 2005 att han från och med nu betraktade sig som en utomstående. När Mario Vargas Llosa några år senare tilldelades Nobelpriset bjöd Akademiens ständige sekreterare in Ahnlund till Nobelföreläsningen. Ahnlund tackade artigt nej, trots att han under många år pläderat för Vargas Llosa. Knut Ahnlund var orubblig. Han hade sina skäl, och han redovisade dem offentligt. Första gången fanns interna stridigheter av äldre märke i bakgrunden, men även Akademiens hållning till dödshotet mot Salman Rushdie. Andra gången var den utlösande orsaken Akademiens beslut att utse Elfriede Jelinek till Nobelpristagare. Han redogjorde för sin inställning i Svenska Dagbladet, i en artikel där han bekämpar tidens andliga lyten i allmänhet och Svenska Akademien i synnerhet. Utmärkelsens värde, menade han, hade ödelagts för överskådlig framtid. Han hade hunnit bli 82 år gammal. Han var i sitt livs form. Ingen kan ta miste på vreden. Men jag tror heller inte att det undgår någon att denna vrede är parad med en anmärkningsvärd formuleringslusta. Knut Ahnlund var en lysande stilist. Hade Ahnlund rätt? Gjorde han rätt? Gav han sin traditionsbundna kultursyn rätt uttryck? Det är inte min sak att avgöra det, och i alla händelser är det för tidigt. Men så mycket är säkert: man måste känna djup respekt för den principfasthet som karakteriserade hans person. Å andra sidan är frågan om rätt eller fel kanske inte det väsentliga vad Ahnlunds eftermäle beträffar. Det är skillnad mellan att ha rätt och att få rätt. Det finns människor som är övertygade om att de har rätt, som kämpar för att få rätt – och som till sist inser att de inte kan få rätt. Och så finns det människor som inte kan acceptera att bara ha rätt, de måste också få rätt och vägrar nöja sig med mindre. Jag kanske tar miste – jag var inte bekant med Ahnlund och känner honom bara genom hans monografier, tidningsartiklar och memoarer – men jag gissar att han hörde till den senare kategorin. Ibland får man nöja sig med att ha rätt – eller bara ha en avvikande övertygelse. Det är förstås lätt att säga, betydligt svårare att efterleva. Hur ofta önskar vi inte att världen vore annorlunda inrättad. Hur vill vi minnas Knut Ahnlund? Larmet har tystnat, striderna hör nu till det förflutna.

Knut Emil Ahnlund föddes i Stockholm den 24 maj 1923. Han var den tredje i en skara om fyra söner. Familjen hade starka akademiska traditioner – hans far, historikern Nils Ahnlund, blev med tiden ledamot av Svenska Akademien, och modern var en högt bildad person. Namnet Knut låter i förstone inte märkvärdigt. I själva verket var han döpt efter ett helgon – Knut den helige, Danmarks nationalhelgon. Faktum är att alla bröderna var döpta efter de

nordiska ländernas nationalhelgon. Att han hette som han hette efter Sankt Knut tyngde honom inte nämnvärt. Ytterst få kände till detta skyddshelgon från tidig medeltid, påpekade han en gång, och även om någon trots allt skulle förstå sambandet, var legendens Knut knappast ett dygdemönster. Snarare förefaller Danmarks nationalhelgon ha stått för en inspirerad brist på föredömlighet. Sämre utgångspunkter kan man ha. Det är förstås en tillfällighet, men ändå: Knut Ahnlund skulle komma att tillbringa många år i Knut den heliges land. Danmark blev hans andra hemland, kanske inte bokstavligen men väl andligen. Med tiden blev han en framstående kännare av modern dansk litteratur, i synnerhet Herman Bang, Henrik Pontoppidan och Gustav Wied. Ahnlunds föräldrar var båda prästbarn, och hans uppväxt präglades av en atmosfär av traditionsbundenhet och ärvd kristen tro. Morfadern var kyrkoherde i Gustav Vasa församling och kyrkan vid Odenplan var ett självklart riktmärke under uppväxtåren. Men ingen krävde något av barnen, fränsett att de skulle följa med på gudstjänst med viss regelbundenhet. I övrigt lämnades de ifred. Diskussioner om den kristna tron förekom sällan. Så snart det blev möjligt att utträda ur statskyrkan, såg Knut Ahnlund till att göra det. Han betecknade sig i likhet med sina bröder som ”religiöst oskyldig” – uttrycket kommer från Ingemar Hedenius och står för ett slags lycklig likgiltighet inför grundläggande religiösa frågor. Fadern var inte bara känd historiker utan också stridbar konservativ debattör och en ofta sedd medarbetare i Svenska Dagbladet, i synnerhet på ledarsidan. Faktum är att han inledde sitt yrkesverksamma liv som fast anställd SvD-skribent; efter tio år bestämde han sig för att slå in på forskarbanan. Vid ett tillfälle – det var för övrigt vid en av Akademiens högtidssammankomster – tecknade Knut Ahnlund ett konturskarpt porträtt av sin far och karakteriserade honom som en historiker som stod ute i samtidens blåst. När fadern var hemma befann han sig mest vid sitt skrivbord, men under krigsåren satt de ofta tillsammans på kvällarna och ”lyssnade in mot radioapparatens ridå av sidentyg”. Modern Lisa, född Hallberg, hade en fil. kand. i humanistiska ämnen. Hennes far var ovanlig på det sättet att han var angelägen om att hans döttrar skulle komma i åtnjutande av högre utbildning. Lisa Ahnlund behärskade ett antal stora moderna språk, inklusive italienska. Hon läste Tintin för sina barnbarn – i original. Hon hade utan tvekan läshuvud, som man sade på den tiden, men att hon efter giftermålet skulle ägna sig åt hustruskap och familj var likafullt en självklarhet. När familjen flyttade till en villa utvecklade hon ett stort intresse för trädgårdsskötsel, en kärlek som gick i arv till sonen. Många år senare skrev han att han hade önskat sin mor en bättre jord än den magra mylla hon fick nöja sig med i västerförorten där familjen slog

sig ned – jordlagret var tunt, tallarna många. Man tycker sig skymta en medkänsla med hennes levnadsöde. Samma år som sonen Knut föddes, 1923, blev fadern docent i historia vid Stockholms högskola och fem år senare utnämndes han till professor. Hans arbetsförmåga var enorm; så blev skrifterna också många. Till hans mest kända arbeten hör den banbrytande biografen över Axel Oxenstierna och pionjärverket om Stockholms äldre historia. Han valdes in i Akademien 1941 och hann vara verksam i sexton år. Ett kvartssekel efter hans bortgång skulle hans näst yngste son komma att upptas i kretsen.

En kort tid efter det att fadern utnämnts till professor flyttade familjen till Bromma, närmare bestämt till en nybyggd villa i Olovslund. Året var 1930, tiden för Stockholmsutställningen och funktionalismens genombrott. Allmän rösträtt hade införts bara nio år tidigare – det är lätt att glömma – och två år senare, 1932, kom socialdemokraterna till makten och Per Albin Hansson utsågs till statsminister. I Bromma utspelade sig återstoden av Knut Ahnlunds uppväxt. Varje dag åkte han tolvans spårvagn till skolan och på väg till hållplatsen passerade han kiosken med alla dess löpsedlar. Jag tänker mig att han nog hade en särskild förståelse för dessa flyktiga trycksaker som varje dag sattes upp utanpå kiosken, han vars far var känd medarbetare i Svenska Dagbladet och behärskade konsten att placera rätt ord på rätt plats. Och man behöver bara göra en enkel katalog av tidningsnamnen högst upp på de där löpsedlarna för att få ett stycke nysaklig 1930-talspoesi som låter oss förnimma en gången tid: Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter, Social-Demokraten, Stockholms-Tidningen–Stockholms Dagblad, Svenska Morgonbladet, Folkets Dagblad, Ny Dag, Nya Dagligt Allehanda, Aftonbladet. Tidningskiosken måste ha fungerat som en en-vis påminnelse om att den nya förorten strax väster om Stockholm var inknuten i en större och betydligt oroligare värld, och man kan se framför sig löpsedlarnas allt svartare rubriker från 1933 och framåt. Nedanför hållplatsen, på bekvämt gångavstånd från villaområdet, låg mjölkbutik, speceriaffären, fiskhandlaren, slakteributiken. Familjen Ahnlund höll sig till dessa privata inrättningar. Gick man en bit till, nedför en liten brant skogsbacke, kom man till Konsum. Om Konsum tyckte familjen Ahnlund inte. Motiven var principiella. Den som gav stöd åt kooperationen, gav stöd åt socialisterna. Så enkelt var det. Det fanns emellertid en spricka i muren: Konsums goda brödlimpa, känd som K-limpan. Nu tror någon kanske att jag försöker göra mig rolig på Ahnlunds bekostnad. Ingenting vore mig mer fjärran. Det behövs heller inte. Ahnlund själv står för underhållningen. Så här skriver han i en betraktelse över barndomen i Bromma, en episod jag hämtat ur hans än

så länge opublicerade memoarer:

Ett undantag från vår borgerlighets förpliktelser gjordes när det gällde ett bröd som vi älskade högt. Det var ”K-limpan”. Fastän vi hade två jungfrur som varje vecka bakade rikligt med bröd och bullar kunde vi inte framställa någon ”K-limpa”. Den var rund och blank och fanns i två storlekar, den stora för två kronor och den lilla för 1 krona. Ett stort K omgivet av en ring var stämplat in i den guldbruna översidan. Jag kan ännu känna dess oförlikneliga smak i munnen, men jag kan inte beskriva den, lätt, syrlig, mjuk men inte degig, lagom salt och kryddad, nej det var något mer också. Den var värd att våga livet för. Det gjorde jag också flera gånger.

Historien fortsätter. För att komma till affären måste Knut och hans bröder ta sig ned till det gamla Olovslund, och där, i de nybyggda småhusen, bodde arbetarfamiljerna. De geografiska skrankorna sammanföll som så ofta med klassgränser. Det blev gärna våldsamma sammandrabbningar med arbetarsönerna, ofta i förväg planerade strider, inte sällan med tillhyggen. ”Båda parter hade en mycket klar klassmedvetenhet, vi visste varför vi slogs och vi ansåg oss kämpa för en god och värdig sak”, påpekade han när han blickade tillbaka på uppväxtåren. Kanske är det lättare att vara klarsynt när man anlägger ett fågelperspektiv på det förflutnas strider, men klarsynthet är det icke desto mindre.

Vid 18 års ålder började Knut Ahnlund studera vid Stockholms högskola. Året var 1941. Han läste moderna språk, först och främst franska och spanska, men även tyska och engelska. Hans första muntliga tentamen i spanska tog sju timmar och ägde rum hemma hos lektorn i hans villa. Tentanden åkte hem med goda vitsord och ett kilo äpplen. Att det alls blev spanska var en tillfällighet. Ofta förstår vi inte förrän långt efteråt att det finns något som heter lycklig slump. Så småningom skulle Ahnlund komma att bli en betydande kännare av modern spanskspråkig litteratur och skrev en lång rad artiklar och essäer om samtida författare som Federico García Lorca, Gabriel García Márquez, Octavio Paz, Julio Cortázar, Carlos Fuentes, Juan Goytisolo, Camilo José Cela, Mario Vargas Llosa, för att nämna bara de mer kända namnen. Man kan nog inte överskatta denna insats. Knut Ahnlund bidrog därigenom till att vidga den litterära horisonten. Kort efter att han erhållit sin filosofie magisterexamen – det var 1946 – anställdes Ahnlund som lektor på Norstedts förlag där han i tre år ägnade sig åt att bedöma inskickade bokmanus. Han gifte sig med Katarina

Kraft, kärnfysiker, och tillsammans fick de två söner. Så bestämde han sig för att återvända till studierna och började läsa litteraturhistoria med poetik vid Stockholms högskola. Professor Henry Olssons forskarseminarier hade väckt hans nyfikenhet. Olsson blev hans beskyddare och det var han som lanserade idén om en studie över danskspråkig litteratur. En annan betydelsefull läromästare var litteraturhistorikern och kritikern Olle Holmberg, vars stilkonst var ett föredöme. Ungefär samtidigt som Ahnlund inledde sina forskarstudier började han medverka som kulturskribent i Svenska Dagbladet. Han tryckte sin första understreckare 1951. Han recenserade också nya böcker – Jolos reseskildringar från USA, Ivar Lo-Johanssons romaner, Villy Sørensens noveller. Han skrev miniessäer om moderna klassiker, men också om essän som konstform. Han rapporterade i utförliga artiklar om den litteraturvetenskapliga metodens frontlinjer. Oavsett ämne och genre präglades hans texter av perspektivrikedom, slagfärdighet, skarpsinne. Han förefaller ha saknat begåvning för skönandlighet. Men det som kanske är mest frapperande så här i efterhand är att Ahnlund alltid lyckades förmedla en atmosfär av att något stod på spel. Idéer. Principer. Värden. Den förmågan blev med honom livet ut. En sträv humor ger sig också till känna i dessa dagspresstexter, som i en artikel från 1963 om en ny bok som handlade om – bär.

En dansk vän som jag tävlade med i ämnet goda substantiv hånade mig nyligen för mitt språks fattigdom med avseende på rips och solbär (d.v.s. röda och svarta vinbär). Hade jag då läst Bergmarks bok hade jag haft många goda vapen i händerna. En biavsikt med denna bok är förresten att ”slå ett slag för våra gamla fina svenska bärnamn”. Den tacksamme läsaren vill säkert inte förmäna författaren denna gentjänst; själv förklarar jag mig villig i fortsättningen endast bruka de mörkfulla namnen tistron, trånjon, turion. Det sista ordet gav mig förresten äntligen förklaringen på ett nyckelord i Povel Ramels geniala folkloristiska nonsensdikt ”Turion, turion, vem står i tur, häxull i bädden och tut i min lur”. Det betyder björnbär, enkannerligen den långa och taggiga årsstammen.

När Ahnlund gick bort hade han varit regelbunden SvD-medarbetare i sex årtionden och bidragit med närmare 200 understreckare. Det är ingen liten bedrift. Hans son Nathan har berättat hur han som barn lärde sig känna igen det karakteristiska ljudet av papper som slits ur skrivmaskinens vals, knycklas ihop och kastas i papperskorgen. Det är ljudet av självkritik. Eller så är det bara ljudet av god arbetsmoral. Förändrades han som skribent under dessa år?

Naturligtvis gjorde han det. Men det som verkligen slår en är hur mycket han ändå liknar sig själv. Tidigt fann han sin röst, och den var tydlig och tvingande. Lika tidigt utvecklade han sin kritiska persona. Auktoriteten var självklar. Den 11 december 1961 publicerade han en understreckare med rubriken ”Att läsa poesi”. Artikeln illustrerades av en bildbyline med ett frimärksstort porträtt av docenten iklädd den tidens obligatoriska kavaj med tillhörande mörk fluga. En bit in i texten förklarade Ahnlund frankt att han var främmande för det mesta av den svenska poesi som hade skrivits sedan 1930.

Själv erkänner jag att det är mig omöjligt att ha ett tycke om en stor del av de senaste trettio årens svenska poesi. För många dikter gäller det att jag mycket väl kan sätta i gång en granskning, uppåda mina krafter och min välvilja att förstå. Och dock är jag smärtsamt medveten om att jag aldrig varit i närheten av det rum där diktens författare vistas. Skapelseprocessen, diktarens, står inte i förbindelse med upplevelseprocessen, min egen. Det är inte liktydigt med att jag tycker illa om dikten. Jag tycker bara ingenting.

Kritikern Knut Ahnlund byggde inga skyddsmurar. Man kan kanske tycka att han var lite snar att fälla omdömen, och det stämde väl ibland. Men han var angelägen om att redovisa sina grunder. Han var den sortens skribent som ger läsaren full insyn. Att han ställde sig frågande till den samtida poesin hindrade inte att han blev en stor beundrare av en poet som Harry Martinson, ja, till och med av Octavio Paz, vars surrealistiskt influerade poesi han tolkade till svenska och gav ut i en rikt kommenterad liten volym som sveper över Paz alla genrer, Octavio Paz. Hans liv och diktning (1990). Hans konservatism kan verka sträng. Den sprang ur en icke förhandlingsbar bundenhet till traditionen. Men Ahnlund hade inte varit Ahnlund om han inte också ägt ett ansenligt mått av frisinne. Då och då gav han sig nedför den där branta skogsbacken, ned till affären med oändlighetstecknet ovanför entrén. Han kunde tillåta sig att göra sådana utflykter eftersom han visste vem han var. Framför allt visste han precis vad han var ute efter.

I maj 1956 disputerade Ahnlund på en omfattande doktorsavhandling om naturalisten Henrik Pontoppidan (1857–1943). Pontoppidan, ett av den danska litteraturens stora namn, tilldelades 1917 ett delat Nobelpris i litteratur, men har i övrigt ägnats ett ganska förstrött intresse i Sverige. Här lade Ahnlund grunden till sin biografiskt orienterade litteraturforskning – alla hans studier, ja, även essäistiken, gäller på ett eller annat sätt skärningspunkten mellan liv och

verk. I fokus stod Pontoppidans ”författarpersonlighet”. Vad betyder det mer exakt? Ahnlund var inte intresserad av vare sig privatmänniskan eller samhällsvarelsen. Han ville, som han uttryckte det, komma åt den del av författaren som stod vid skrivpulpeten. Ett romantiskt diktarporträtt alltså? Inte det heller. Snarare kartlade han Pontoppidans andliga ämnesomsättning. Och han gjorde det genom att studera hur dialektiken mellan en invärtes verklighet och det omgivande samhället lät sig avläsas i författarskapet. Resultatet blev en delvis ny bild av Pontoppidan, som nu framstod som betydligt mer än bara en verklighetstrogen naturalist. På köpet fick man ett brett anlagt perspektiv på den tidens danska litteratur. Avhandlingen följdes av ytterligare en ambitiös bok om ett danskt författarskap, studien över den unge Gustav Wied (1964). Två år senare utsågs Ahnlund till professor i nordisk litteraturhistoria vid Århus universitet och var verksam där fram till 1969. Det var en period av stark vänstervåg. Ahnlunds entusiasm var måttlig. 1970 återvände han till Sverige och anställdes vid Svenska Akademiens Nobelinstitut som litteraturvetenskaplig expert. Under den tid som följde skrev han en bok om Nobelpristagaren Isaac Bashevis Singer (1978), den store förnyaren av jiddischlitteraturen. På en gång flyhänt och samvetsgrant beskrev han hur Singer hade lyckats rädda traditionen undan historiens mörka krafter och planterat om den i annan jord, med häpnadsväckande litterära resultat. Samtidigt ägnade sig Ahnlund åt författare som Herman Bang, Harry Martinson, Knut Hamsun, Carl Jonas Love Almqvist, August Strindberg och Sven Lidman. Studierna återfinns i Diktarliv i Norden som kom ut 1981. Inom parentes kan det nämnas att han bara sällan undersökte kvinnliga författares verk; bland undantagen märks Gabriela Mistral och Karen Blixen. Den långa essän om Herman Bangs liv och verk hör till Knut Ahnlunds finaste arbeten. Konturerna av en hel epok i det europeiska kulturlivet vid tiden för förra sekelskiftet tecknas med sedvanlig sakkunskap, och Herman Bangs författarskap står fram i skarp relief mot en fond av sent 1800-tal. Inte nog med att Bang var en förnyare av sin tids prosa såtillvida att han utvecklade en ny framställningskonst – en impressionistisk stil, ungefär som om Monet skulle översättas till prosa. Han var också en innovativ litteraturkritiker och samhällsjournalist, rasande produktiv; det kunde bli ett halvdussin artiklar per dag. Han var därtill dandy och homosexuell. En av hans romaner, Haabløse slægter (1880), förbjöds eftersom de sexuella episoderna sårade den offentliga moralen. Bang hade lätt för att dra på sig illvilja, ibland ren avsky. Hans homosexualitet bidrog starkt till hetsen, och förföljelserna tvingade honom utomlands under långa perioder. ”Vi som från avståndets fågelperspektiv kan se

hur han levde, vad han utträttade, vad han icke gengäldade i fråga om skymfer och grymheter, vad han skänkte sin tid och sena tider av gripande scener ur människolivet”, skriver Ahnlund, ”vi måste omfatta honom med respekt, beundran, kärlek.” Som så ofta lyckas Ahnlund visa hur liv hänger samman med verk, och hans dygder som essäist ger sig överallt till känna: bred lärdom, analytiskt skarpsinne, historisk detaljskärpa – och en högt utvecklad känsla för stil. Vad som sedan fulländar denna studie i ett av den moderna danska litteraturens mest märkvärdiga författarskap är en lidelse för sanning och frihet som har sin grund i ett starkt rättspatos.

Den 10 mars 1983 valdes Knut Ahnlund in i Svenska Akademien, där han efterträdde Karl Ragnar Gierow på stol nummer sju. Efter en tid blev han ledamot av Nobelkommittén, och man föreställer sig att hans beläsenhet måste ha varit en stor tillgång – det är omvittnat att han läste med en aptit som var enorm, noggrann var han dessutom. Specialkunskaperna om spanskspråkig litteratur var naturligtvis ovärderliga. Den fina samlingsvolymen Spansk öppning. Essäer om Spaniens och Latinamerikas litteratur (2003) ger en god uppfattning om Ahnlunds rika repertoar – här återfinns ett urval understreckare från Cervantes till Lorca och Fuentes. Ahnlunds sista stora verk är biografien över författaren Sven Lidman (1882–1960). Det är också hans mest betydande, och det blixtrar av intelligens och formulerings-lust. Boken – Sven Lidman. Ett livsdrama – kom ut 1996 och utgjorde kulmen på ett arbete som hade sysselsatt honom under lång tid. Han kände familjen väl och var ungdomsvän med Sven Lidmans söner, och den karismatiske fadern träffade han första gången redan 1936. Familjekretsen blev som ett andra hem för den unge Ahnlund. När han sextio år senare gav ut sin biografi hade han en särskild ambition. Han ville inte belysa en författare och heller inte ett författarskap, som han skriver i inledningen. Snarare ville han förmedla historien om ett öde, med författaren, pingstvännen och väckelsepredikanten Sven Lidman i huvudrollen. Det visar sig snabbt att detta formidabla ödesdrama, ömsom tragiskt, ömsom komiskt, utspelar sig mot en fond av samhällsomdaning under 1900-talets första hälft. Boken ger ett inträngande porträtt av en storslaget komplicerad människa och lyckas samtidigt frammana en sinnligt gripbar bild av ett svenskt samhälle som inte längre finns. Det är en sällsynt lyckad dubbelexponering. Man påminns om målsättningen i doktorsavhandlingen, den att gestalta en andlig ämnesomfattning genom att studera spänningsfältet mellan en invärtes verklighet och en yttre värld. Lidman blev skådeplatsen för tidens djupaste moraliska konflikter. I den yngre generationen är det i dag nog

bara ett fåtal som känner till Sven Lidman, och ännu färre läser honom. Ahnlunds bok är en lika märklig som mäktig skapelse. Vid första anblicken kan man få intrycket att det är en traditionell biografi, en levnadsteckning som underkastat sig sitt studieföremål och som dessutom fordrar förkunskaper hos läsaren – eller åtminstone väl grundade fördomar. Man kan kort sagt tro att Ahnlund förhåller sig till Lidman som en satellit till jorden. Men när man börjat läsa denna monumentala skildring av en monumental person, inser man tämligen snart att satelliten för länge sedan har lämnat sin omlopps bana och störtat ut i rymden, ensam, fri, suverän.

Gräset måste växa, och barnen måste dö. Så lyder en rad av Victor Hugo. Gräset har vuxit. Knut Ahnlund är borta, och allt som återstår är böckerna han lämnar efter sig. Samlar man hans studier och ställer dem på rad i bokhyllan tar de inte stor plats. Han var inte rasande produktiv, men det är som det brukar vara med litteraturhistoriker: det är i regel långt mellan böckerna. Fast då glömmer man att flera intellektuella gestalter samsades i hans person. Han skrev ju också skönlitterärt. Den idéorienterade samtidsromanen *Vännerna* (1963) och den lyriska betraktelsen från Sri Lanka, *Jordens skönhet* (1979), måste sorteras in i hyllan de också. Därtill kommer volymerna med essäistik. Och då har jag inte nämnt hans översättningar av författare som Isaac Bashevis Singer, Czesław Miłosz, Henrik Stangerup, Camilo José Cela och Octavio Paz. Även dessa böcker måste fogas in. Det börjar bli trångt på hyllan. Men fortfarande saknas en tungt vägande del av Ahnlunds författarskap. Jag tänker förstås på hans stora produktion av understreckare, recensioner och andra kulturartiklar, skrivna under en period som sträcker sig från åren efter andra världskriget fram till i dag. Flyktiga insatser, kan det tyckas. Livslängden hos en artikel i dagspressen ligger på 24 timmar, om vi nu begränsar oss till tryckta medier. Talar vi om vår tids nya medier är livslängden ännu kortare. Så mycket mer ironiskt som dessa texter kräver stor möda. Helst skall det inte synas heller. Så varför håller man på? Det tar tid, och särskilt glamoröst är det inte heller. Inget är så gammalt som gårdagens tidning. Men varje artikel, varje recension, varje essä är ett litet näringsbidrag till det stora blodomloppet. Det handlar inte bara om något så väsentligt som folkbildning, utan också om det som brukar kallas kritisk massa. Utan denna kritiska massa existerar ingen kulturell offentlighet värd namnet. Knut Ahnlund förstod det bättre än de flesta. Kanske börjar jag låta högtidlig. Det må i så fall vara hänt. Ty i kväll minns vi ett storartat dagsverke i litteraturens tjänst.

Taggar

2010-tal, 2013, Författare, Inträdestal, Kvinna, Minnestal, Svenska Akademien

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/sara-danius-intradestal-i-svenska-akademien>